

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2005. ÁPRILIS

10/2

TARTALOM

Mátyus Aliz: A Vers Éve 2005, amikor is: száz éve született József Attila, és meghalt Karol Wojtyła	1
INTERJÚ	
Beszélgetés Kalász Mártonnal, a Magyar Írószövetség elnökével versírásról, versmondásról és kötődésről (Mátyus Aliz)	3
VERS ÉS KÖZÖSSÉG	
Kiss László: Versünnepek	6
Juhász Ferenc: Sóhaj. Előszó József Attila: <i>Hazám</i> című kötetéhez	6
Dr. Lutter Imre: A Vers Éve	7
Domokos Mátyás: Toll és kés	8
Jász Attila: Egy szavalóverseny margójára. Töredékek J. A-ról	9
N. Horváth Béla: Ime, hát megleltem hazámat. 100 éves József Attila	10
Hajdú C. Gergő: Mi nekem, nekünk, József Attila?	11
Bartók László: „Vers nélkül ma nem beszélénk magyarul”. Bemutatkozik a Magyar Versmondók Egyesülete	11
Pataki András: Versmondó	12
Szűdy Szilárd: A Magyar Versmondásért Alapítványról	13
ARCKÉPEK	
Tóth Zsóka	14
ELŐADÓMŰVÉSZET	
Debreczeni Tibor: „A vers néma, adj neki hangot!”	15
Tóth Zsuzsanna: „Magas hegyekre áhítok...” A versmondás problémái – ma	22
Ferencz Zsuzsanna: A versmondás örömeért. Versbarátok találkozója	24
A Bartalis János szavalóversenyről (Házy Bakó Eszter, Szigeti Edvárd, Gecseyné dr. Papp Katalin)	25
Szűdy Szilárd: Versmondás	27
A SZAKMA ÜNNEPE	
Kiállítás megnyitó beszéd A Kultúra Napján Ózdon (Barsi Hajna)	28
FILMAJÁNLÁS	
Jelenczki István Esmélet után I-IV. Elégia József Attila életéről (Földiák András)	30
KÖNYVAJÁNLÁS	
Mit mondunk, ha verset mondunk? Gondolatok egy könyv olvasása közben. (Versmondók Könyvtára 2. Kortársaink)	32
Beke György: Csángó enciklopédia (Halász Péter: Nem lehet nyugtunk)	32
TURIZMUS	
Dr. Horváth Attila: A falusi turizmustól a tanyaszínházig. Újra beindult a bakterház egy törteli tanyán	37
SZAKMAI HÍREK	
Versmondó rendezvények 2005. ~40	
SZERZŐINK	5

A Szín – Közösségi Művelődés a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával jelenik meg.

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

10/2 – 2005. április

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság elnöke: FÖLDIÁK ANDRÁS.

Tagjai: Egyed Albert, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Szöllösi Eszter, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BORBÁTH ERIKA.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Szerkesztőségi titkár: Szeder Erika. Tel: 225-60-07, e-mail: szedere@mmi.hu

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mmi.hu, matyus.alice@chello.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész rajzaival illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. Nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

MÁTYUS ALIZ

2005. A VERS ÉVE,

amikor is: száz éve született József Attila, és meghalt Karol Wojtyła

Szerencsés véletlen, hogy Magyarország A Vers Évét ünnepli, abban a 2005-ben, amikor ünneplésre ad alkalmat a 100. éve született József Attila, és utolsó búcsúra Karol Wojtyła, a II. János Pál néven pápa. Ha egyáltalán léteznek véletlenek, akkor annak köszönhető, mindez szoros közelségben élhető át, hűsvét közelében, előtt és után, április 11-ével, József Attila születésnapjával, A Költészet Napjával bezáróan. S mert Karol Wojtyła történelmet csinált pápaként, aminek egyik mozzanataként a szovjet tankok nem taposták le a mi forradalmunkhoz hasonlóan a Szolidaritás vezetésével éledő nemzetet (a Szovjetunió úgy nem merte Lengyelországot megszállni, hogy a pápa tudatta velük, ha beavatkoznak, lemond, hazamegy és harcol ellenük), neki köszönhető, hogy ennek a térfélnek a történelme kilendült a betaposódni látszó útból, aminek legmélyebb-meghatározóbb nyomait az orosz tankok húzták.

Hogy A Vers Éve bevezetőre vállalkoztam, nem csak ez az együttes élmény ösztönzött, de még egy újabb hatás is, amely azáltal ért, hogy Fejtő Ferenc, a magát József Attila barátjának mondó, ma is élő, s a költőre emlékező kortárs, az ünnep kapcsán megélt helyzetekre emlékezett, amelyek meggyőztek feltevéseim igazáról.

Ahogy Karol Wojtyła kezében eszköz volt a pápaság, hogy a rá váró válaszokat megadja (amelyeket ő történelmet fordítóan adott meg), úgy József Attila számára eszköz volt a vers. Hogy ráfigyeljenek, hogy foglalkozzanak vele. Mert neki ez életbevágóan fontos volt. Nincs itt mód arra, hogy Karol Wojtylának ezen a területen tett lépéseit – amikor a betegekhez, elesettekhez, éhezőkhez, háborút elszenvedőkhez fordult – összefüggésbe hozzam a József Attilai igénnyel, mégis megjegyzem, hogy összeérni látszanak, amik e két figyelemre méltó ember esetében egyfelől jöttek, másfelől elváródtak.

A juharfa koporsón forgatja a szél az Írást

II. János Pál pápát egyszerű, dísztelen koporsóban ravatalozták fel a Szent Péter téren, a koporsón egy kereszt, s annak védett szegletében az M betű, a korán elvesztett anya helyett választott égi anya, Szűz Mária jele. A gyászszertartás napján fújt a szél, igen rendjén valóan, mert a koporsóra azzal a szándékkal helyezték el kinyitva a Könyvet, hogy majd a szél forgatja. Forgatta, néha egészen hevesen, majd pedig becsukta. A gyászszertartáson mindenki ugyanilyen igyekezettel tette a dolgát. Csak a pápa hiányzott, már a szertartás idején annyira, hogy nevének pusztá említése elég volt a tényi tömeg szeretet megnyilvánulásához, s amikor a tizenkét választott férfi, a pápa koporsójának hordozói, a bazilikába vitel előtt még egyszer az emberek felé fordították koporsójában a pápát, még egyszer megtapasztalható volt, személye milyen erőket képes mozgósítani. Egy emberé, aki hívásra szolgálni szegődött, s aki magáról ezt az „Egészen a Tiéd” viszony-meghatározással egyértelműsítette.

A lengyel pápa és a magyar József Attila két rendkívüli ember volt. Hatásuk elementaritásukban ragadható meg. Mindkettejük életét egyformán lehet nagyon nehéznek és nagyon eredményesnek tekinteni. A pápáról ez utóbbi terén esik több

szó, József Attiláról az előbbi kapcsán. Pedig József Attila – ahhoz, hogy a magyar irodalom első költőinek egyike legyen – olyan életet kellett élnen, amely – ha a pápáé az volt, akkor az volt József Attilaé is – irigylésre méltó.

Mi benne az? Az a képtelenül nagy tehetség, az a zsenialitás, amivel olyan verseket, olyan koncentrátumokat képes kiadni magából, amilyenek a saját maga (a saját maga számára) érvényessé tételéhez szükségesek. Egy ember, akinek az az élménye, hogy nem figyelnek rá, nem foglalkoznak vele, nem szeretik, ha elég tehetsége van hozzá, s költő, ontani fogja magából a verseket, hogy ezt elérje. S hogy, ami neki életbevágóan fontos, elmondja, helyzetről helyzetre, s mind tovább pontosítsa.

Ez József Attila és József Attila költészetének lényege. Az írás, kapcsolatfelvétel. „Nézd, mama, kész ez a vers is!” Neki nem az a fontos, hogy a vers kész, hanem az, hogy a mama nézze. „Csak az olvassa versemet, ki ismer engem és szeret.” Értelmezése: mindenki olvassa el a verseimet, s mindenki szeressen.

S itt jönnek Fejtő Ferenc emlékei József Attiláról. (Aki neki feltétlenül a barátja volt, abban az értelemben, hogy szólt hozzá, elolvasta, meghallgatta a verseit, s szólt azokhoz is.) Fejtő Ferenc visszaemlékszik arra, hogy József Attila volt, aki estétől reggelig vezércikk-verset volt képes írni, ha megkérték rá. Rövid határidőre képes volt olyan verseket megírni, mint a *Dunánál*, az *Ars poetica*, az *Eszmélet*. Vershez képes volt újabb hat versszakot hozzáfűzni, Fejtő Ferenc javaslatára. S a kulcs: neki az volt a fontos, az kellett, hogy foglalkozzanak vele, figyeljenek rá, elvárjanak tőle, várjanak tőle. József Attila az az ember volt, akit a helyzet, amiben a figyelem részegeződik, amikor ő fontos, érdekes, amikor számítanak rá – ellentétben azokkal, akik ettől görcsösek lesznek és teljesítő-képtelenek – teljesítőképesége maximumára ösztönzött, neki ez volt az élet-helyzet. S ekkor olyan képekkel adta zsenialitása jegyeit, hogy kétség – az értőkben, a valami konkrét dolog miatt ellene levőket leszámítva – az akkori jelenben sem fért hozzá.

Egy ember, akinek a produktivitása garantált, hisz ezáltal tudja megoldani, hogy ráfigyeljenek, annyira a levegő beszívásával egyenértékűen költő, hogy tőle lehetnek azok a versek, amiket ki-ki különféle korában, különféle helyzetében, állapotában, önkéntelenül, öntudatlanul kezd el mondani, mert József Attila sorai a saját szavaivá lehetnek. S itt tegyük hozzá, hogy az az ember, aki rátalál József Attila soraira, a kimondásban nyugalmat lel. Hát akkor, mennyivel inkább működött ez József Attila esetében! Mondandóját felfokozottan mondta ki, hogy minél inkább hívó jelek legyenek a sorai. A versek levezették az érzelmek erősségét, pozitív és negatív irányból egyaránt. József Attila egy ember volt, akinek az intenzitása – ha az életet nem langyos vízként élve lehet csak élni, mert aki így él, az hosszú életűvé lesz a földön – irigylésre méltó volt. És akit – éppen ezért – nincs miért sajnálni.

S miért tartottam fontosnak eljutni idáig? Mert ebből következik, hogy József Attila élt, hetykén, szerelmesen, szegényen, nyomorultul, látón, s ő, mert magát mindennél jobban

A VERS ÉVE

szerette, ugyanígy volt a saját életével is. Azzal, ami neki adott. Nem cserélte volna el mással. Egy ember, aki zseni, s alkotása forrásvidéke azokkal a végletes kívánásokkal és átélésekkel függ össze, amelyek az életéből következnek, csak azt az életet akarhatja. Nem mondaná tehát, hogy megöltök, megöltetek, ráolvasásként, a társadalom lelkiismeretére apellálva (ahogy Jelenczki István a József Attila filmjében teszi). Hiszen József Attila a verseiben nem deklarál(hat)ja azt, amivel maga alatt vágná a fát. Ő elkiabálja, amit akar, s hív, mindig hív, s lehetőleg minél meggyőzőbben: „szeressetek szilajon, hessentsétek el nagy bajom!... nagyon félek a büntetéstől, ... félek a szenvedéstől!” Ezért téved Fejtő Ferenc is annak a helyzetnek a megítélésében, ott és akkor, annak idején, az ő idejünkben, amikor – mint elmeséli: József Attila felhívta őt telefonon, hogy hallgassa meg, elkészült egy verssel. Ő a szerkesztőségben volt és szabadkozott, hogy nem ér rá, és hogy inkább olvasni szeretné és nem hallani, de József Attila kötötte az ebet a karóhoz, míg csak fel nem olvashatta a verset a telefonban, s az nem volt más, mint a *Nagyon fáj*. Elolvasta, s megkérdezte Fejtő Ferencet, milyennek találja. (A helyzet egyértelmű, a versre kérdez rá.) Fejtő Ferenc megdicséri a verset, de azzal foglalja el magát, hát ilyen rossz állapotban vagy? Ez a kérdés Fejtő Ferenc máságából és empátiás készségének hiányából adódó. József Attila irányába ez egy megerősítés, valamiben, amiben őt nem kéne. Mert, először is, a költő soha nincs olyan rossz állapotban, mint amilyenben a versbe sűrített képekből látszik. Másodszor pedig a vers megírása egyben a terápia: amiért írja, azt rögtön ki is dolgozza magából. (Amikor a költő Fejtő Ferencnek azt válaszolja, hogy igen, akkor belemegy egy dialógusba, amelyik nem az ő dialógusa.)

Fontosnak vélem, hogy – ellenkező híresztelések dacára – József Attila nem volt az az ember, akivel ne foglalkoztak volna, akire ne figyeltek volna, s akit ne szerettek volna. Senkinek ne legyen rossz érzése, ha szembesítik, s azt kívánják, hogy átélje, hogy ő ugyan mit tesz meg... Nincs miért a lelkifurdalás. Nem merülhet fel, hogy József Attilára csak figyelni kellett volna, csak szeretni kellett volna őt, s máig is élne. Ő nem Fejtő Ferenc volt, hanem József Attila. (Ahogy Latinovits Zoltán is ő volt, s nem Gábor Miklós.) De ki az – merül fel a kérdés –, aki eldönti, hogy egy embert, az életét alapul véve, sajnáljunk, vagy épp ellenkezőleg? Ki mondja meg, hogy egy 37 éves élet vagy egy 90 éves több vagy kevesebb, ha nem csak az évek számát nézzük? Mert hogy, miben mérve több vagy kevesebb? No, a „szegény József Attilára” gondolva – mindig kikérem magamnak, magamban, az ő nevében, amikor szegényezik, s az rajta biztosan segít –, ha valaki az életet épp a megélt boldogságpillatokban méri, ugye elcsodálkozna, ha kitudódna, hogy abban esetleg József Attila győz? Mert az összeadódó pillanatok száma – a játék szabályai szerint – megsokszorozódik annak in-

tenzitása okán! És mi történik, ha tudjuk, s elismerjük, hogy a szükségből kiprécslődő versek írása, s benne a szükség okának kényszerű látása okozza, hogy a költő látó. Mert hogy ezzel függ össze, hogy egy olyan költő érik belőle, akinek születése évfordulóját, kivált a századikat, nem átallja ünnepelni egy ország, s nem rest nyomatékosá tenni a történelem.

Egy élet kezdődött a Gát utcában (érdemes megnézni – akár az interneten – a bérházfalakkal körülvett belső udvart), s egy élet fejeződött be a palotákkal körülvett Szent Péter téren. A pápát, aki az első volt a történelemben, aki Magyarországra látogatott, nekem csak most adatott meg tudomásul vennem. Amikor nálunk járt, én még nem láttam ki a – talán mértékkal gyakorolt – gyerekekre figyelés anyai ködfátyolából. A mérték azért lenne jó, mert az elkényeztetett gyerekeknek nincsenek vívő motivációi. Úgy kell, hogy kitaláljanak maguknak. Ez az, amire nem volt szüksége József Attilának, de Karol Wojtyłának sem.

*

Egy barátom, elolvassa írásomat, arról tudósított, hogy a sajnálkozást és a „szegény költő”-zést éppen mostanában Ady kapcsán kellett, hogy visszautasítsa. Mondták róla, hogy szegény, nem ismerték fel, meg hasonlók. Ő meg, hogy nem igaz! Gyönyörű, színes élete volt. Minden pillanata gazdag. Mindenki felismerte, azonnal a központba került, ahol megjelent, hirtől, imádták, és még a társadalmi meg-nem-becsültség sem áll. Ha házasodni akart, Budapest főpolgármestere volt az eskető közjegyző, ha az öccsének kellett tanári állás, Tisza István intézkedett. És ez minden zsenivel így van. Az más kérdés, hogy nincs az a szeretet és figyelem mennyiség, ami egy zseninek elég lenne. Biztos, hogy így van, hogy figyelmet és szeretetet akarnak. Ady meg is mondja, „Ezért minden: önkínzás, ének...”.

*

Tanulságos, hogy az ember így ágál valami ellen, egy jelenség ellen. De hát miért?

Lehet, hogy nem elviselhető, hogy egy költőt, aki soha nem lesz felülmúlható, lesajnálunk?

Igen, erről van szó, nem elviselhető. A sajnálkozás és a „szegényezés” előítéletekből táplálkozik, és alapja az értetlenség. Elveszi attól, akire vonatkozik, az egyenrangúság esélyét, s a szemlélet kizárja a szemlélt emberi méltóságát.

Ne lássuk így se Adyt, se József Attilát, se mai társaikat! Mert csak ezzel együtt merülhet fel annak a lehetősége, hogy ne lássuk így azokat sem, akik a lábunk mellett fekszenek az aluljárókban, meg a kapualjakban. Ha csak nem akarunk végleg arra berendezkedni, hogy a lábunk mellett fekszenek az aluljárókban, meg a kapualjakban.

